

N:o 22.

Ank. till Riksd. kansli den 10 maj 1897, kl. 12 midd.

Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion om utredning med anledning af brist på sökande till folkskolelärareplatser.

Utskottet har den 6 sistlidna april fått till sig hänvisad en inom Andra Kammarerna af herr *P. O. Lundell* väckt motion (n:o 176), i hvilken hemställes:

»att Riksdagen måtte ingå till Kongl. Maj:t med en anhållan, att Kongl. Maj:t ville låta fortast möjligt utreda i hvad mån ökade tillfällen till undervisnings erhållande vid rikets manliga och qvinliga folkskolelärareseminarier erfordras för beredande af tillgång på tillräckligt antal sökande till lediga lärareplatser, samt att Kongl. Maj:t ville till nästa Riksdag inkomma med sådant förslag till seminariernas utvidgning, hvartill den föranstaltade utredningen kan föranleda».

Till stöd för detta sitt förslag har motionären anfört följande:

Under de senare åren ha ofta klagomål försports öfver brist på folkskolelärare, och icke sällan har inträffat, att lärareplatser förnyade gånger måst förklaras lediga i brist på sökande eller att platser måst besättas efter ofullständiga förslag, enär ej tre sökande funnits att uppföra på förslag till hvarje plats. Synnerligen stora svårigheter finnas ock att vid sjukdoms- eller andra förfall för ordinarie lärare erhålla kompetente lärare till vikarier vid folkskolorna. Detta ogynsamma förhållande har äfven påpekats såväl i pedagogiska som andra tidningar samt påyrkats, att åtgärder för detsammias afhjelpande ofördröjligen skulle vidtagas.

Bih. till Riksd. Prot. 1897. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 21 Häft. (N:o 22.) 1

Detta har gifvit mig anledning att söka efter orsakerna till det öfverklagade missförhållandet. Och härvid har jag trott mig finna, att detta icke har sin grund i någon brist på personer, som vilja egna sig åt folkskolelärarekallet, utan fast mera i den stora svårighet, som förefinnes, att erhålla inträde vid de enda undervisningsanstalter, nemligen våra folkskolelärareseminarier, hvilka meddela den undervisning och de examensbetyg, som gifva kompetens till sökande af folkskolelärarebefattningar.

Vid förfrågan i ecklesiastikdepartementets afdelning för folkskoleärenden har jag erfarit, att af 752 personer, som 1895 sökte inträde vid rikets seminarier, kunde endast 372 eller mindre än hälften vinna inträde, och att under 1896 förhållandet var ännu ogynsammare, i det att då endast 304 af 793 inträdessökande eller mindre än 40 procent kunde mottagas. Vid de olika seminarierna stälde sig förhållandet sålunda:

Seminarier i		1895		1896	
		sökande	intagne	sökande	intagne
Stockholm	qvinligt	62	29	65	27
Upsala	manligt	58	30	61	33
Linköping	”	60	30	59	28
Skara	qvinligt	85	38	82	25
Falun	”	43	21	55	22
Vexjö	manligt	42	22	59	28
Lund	”	58	34	74	31
Göteborg	”	82	31	78	28
Kalmar	qvinligt	111	42	99	26
Karlstad	manligt	62	29	69	28
Hernösand	”	43	30	45	25
Umeå	qvinligt	46	36	47	31
Summa		752	372	793	304*)

Af rektorerna vid ett par af dessa seminarier har jag erhållit den upplysningen, att med hänsyn till de sökandes kompetens ett långt större antal skulle kunnat intagas än som skett, och att orsakerna till att undervisning kunde beredas endast åt ett så litet antal vore dels bristande tillgång på lärarekrafter, dels brist på lokaler af tillräcklig storlek för att uppfylla nutidens skolhygieniska fordringar för ett större

*) Skall vara 332.

lärjungeantal. Jag har äfven grundad anledning att antaga, att det berott af samma orsaker att så många sökande blifvit afvisade äfven från rikets öfriga seminarier.

Brist på lärarekrafter i folkskolans tjänst måste otvifvelaktigt inverka i hög grad menligt på folkskoleundervisningens förmåga att fylla sin viktiga uppgift, och för denna brists afhjelpande synes mig i första rummet erfordras, att skyndsamt beredas ökade tillfällen till undervisning för dem som vilja egna sig åt folkskolelärarekallet. De härför erforderliga åtgärderna torde visserligen icke kunna åstadkommas utan uppoffringar från statsverkets sida, men folkundervisningens vigt torde dock göra dessa uppoffringar fullt berättigade.

Ett tillfälle att på ett närliggande område göra besparingar förefinnes dock, derest större svårigheter skulle möta att till seminariernas utvidgning erhålla erforderliga anslag. Sannolikt skulle nemligen det anslag af 75,000 kronor årligen, som för närvarande utgår som stipendier till seminarieelever, utan större olägenhet kunna nedsättas till 50,000 kronor. Detta antagande grundar sig derpå, att bland det stora antalet inträdessökande vid seminarierna de medellösa nog icke utgöra någon betydande del, och att större delen af dem, som vinna inträde, ej blott varit i tillfälle att skaffa sig goda förkunskaper, utan äfven torde kunna utan statens medverkan skaffa sig sitt underhåll, då undervisningen är fri.

Under sådana förhållanden skulle åt de behöfvande, som äro för skollärarekallet lämpliga, äfven med 50,000 kronors årligt anslag en betydande hjälp kunna beredas för deras underhåll under studietiden.

Utgångspunkten för motionärens framställning är den, att för närvarande råder brist på folkskolelärare. Denna brist vill han hafva afhjelpat på det sätt, att folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna sättas i tillfälle att mottaga flera elever än för närvarande.

Utskottet har låtit sig angeläget vara att söka utreda, i hvad mån motionärens utgångspunkt är riktig och hans förslag egnadt att leda till målet. Trots vår i flera afseenden ofullständiga folkskolestatistik har det genom tillmötesgående från de myndigheters sida, till hvilka utskottet vändt sig — ecklesiastikdepartementets folkskolebyrå, folkskolelärarnes pensionsinrättning samt seminariernas rektorer — varit möjligt att erhålla ett så fullständigt statistiskt material, att frågan i sin helhet kan överblickas utan den särskilda utredning, som motionären ifrågasätter.

Den första fråga utskottet i och för sakens utredning ansett sig böra uppställa är denna:

Råder för närvarande brist på folkskolelärare?

För att kunna exakt besvara denna fråga måste man taga reda på såväl det årliga behovet som ock det årliga tillskottet af nya lärarekrafter.

Det årliga behovet af nya lärarekrafter

fås genom att sammanlägga följande tre grupper:

- a) nyinrättade läraretjenster,
- b) till pensionsstaten öfverflyttade lärare,
- c) genom döden eller af annan anledning afgångne lärare.

a) *Nyinrättade läraretjenster.*

Antalet läraretjenster vid folkskolan ställer sig enligt inhemtade uppgifter för de senare åren sålunda:

År.	Antal folkskoleläraretjenster.					Nyinrättade tjenster.
	Ordinarie		Extra ordinarie		Summa.	
	Lärare.	Lärarinnor.	Lärare.	Lärarinnor.		
1882	3,706	591	239	223	4,759	—
1883	3,797	662	230	251	4,940	181
1884	3,865	741	241	253	5,100	160
1885	3,928	776	230	320	5,254	154
1886	3,935	809	264	346	5,354	100
1887	4,011	857	247	362	5,477	123
1888	4,149	934	185	287	5,555	78
1889	4,123	961	225	319	5,628	73
1890	4,116	978	264	371	5,729	101
1891	4,158	1,039	270	391	5,858	129
1892	4,201	1,128	275	360	5,964	106
1893	4,222	1,198	287	369	6,076	112
1894	4,474	1,393	88	235	6,190	114
1895	4,506	1,489	84	234	6,313	123
					Summa	1,554

I förestående tabell hafva de lärare och lärarinnor, som undervisat endast i öfningsämnen eller handaslöjder, ej medtagits. Vidare hafva ute-

lemnats samtliga biträdande lärare och lärarinnor (år 1895 resp. 16 och 367). För anställning såsom biträdande lärare eller lärarinna vid folkskolan erfordras nemligen ej folkskolelärareexamen, och endast undantagsvis hafva dessa lärare och lärarinnor aflagt dylik examen. År 1889, då lärareöfverflöd existerade, funnos 27 biträdande lärare och 243 biträdande lärarinnor, deraf 10 af de förra och 22 af de senare aflagt folkskolelärareexamen. Vid tider af lärarebrist öfvergå helt naturligt dessa examinerade till annan anställning vid folkskolan. Denna kategori af lärare bör alltså ej tagas med, då det gäller att uträkna, huru många med folkskolelärareexamen utrustade lärare och lärarinnor, som behövas för folkskolan.

Enligt förestående tabell hafva under de tretton åren 1883—95 inrättats 1,554 nya folkskoleläraretjenster i landet eller *i medeltal för år*: 120.

b) *Till pensionsstaten öfverflyttade lärare.*

Enligt direktionens för folkskolelärarnes pensionsinrättning årsberättelser hade intill slutet af nedannämnda år utfärdats följande antal pensionsbref:

År	Summa pensionsbref	Antal nya pensionärer
1882	908	—
1883	978	70
1884	1,047	69
1885	1,106	59
1886	1,177	71
1887	1,226	49
1888	1,293	67
1889	1,362	69
1890	1,435	73
1891	1,507	72
1892	1,591	84
1893	1,663	72
1894	1,737	74
1895	1,804	67
1896	1,880	76
Summa		972

Under de fjorton åren 1883—96 hafva alltså sammanlagdt 972 lärare och lärarinnor öfverflyttats till pensionsstaten. Detta gör i medeltal för år: 69 nya pensionärer, hvilkas platser skola fyllas.

c) *Genom döden eller af annan anledning afgångna lärare.*

Skolrådets årliga uppgifter till folkskolelärarnes pensionsinrättning böra i anmärkningskolumnen angifva alla de fall, der en ordinarie lärare eller lärarinna afgår genom döden eller frånträder tjensten af annan anledning än pensionering eller transport till annan folkskoleläraretjenst. Derigenom har det varit möjligt att vinna upplysning om, huru många platser som årligen behöfva fyllas af nya lärarekrafter på grund af att förutvarande innehafvare före pensionsåldern afgått genom döden eller af annan anledning. Tabellen har följande utseende:

År.	Med döden afgångna.	Afsked utan pension.	S u m m a.
1886	31	28	59
1887	24	31	55
1888	38	29	67
1889	30	31	61
1890	42	35	77
1891	30	37	67
1892	39	39	78
1893	51	35	86
1894	29	36	65
1895	37	36	73
1896	43	31	74
Summa	394	368	762

Under dessa elfva år hafva alltså före pensionsåldern afgått 394 genom döden och 368 af annan anledning. Detta gör i medeltal för år: 36 genom döden och 33 af annan anledning afgångna.

Gå vi sedan att taga reda på storleken af det årliga

tillskottet af nya lärarekrafter,

så finna vi, att under de senaste sexton åren från rikets 7 manliga och 5 qvinliga folkskolelärareseminarier utexaminerats följande antal lärare och lärarinnor:

År.	Lärare.	Lärarinnor.	S u m m a.
1881	202	95	297
1882	236	128	364
1883	229	133	362
1884	218	147	365
1885	217	134	351
1886	198	119	317
1887	184	119	303
1888	195	129	324
1889	168	132	300
1890	133	118	251
1891	133	85	218
1892	113	77	190
1893	114	88	202
1894	106	104	210
1895	137	107	244
1896	146	119	265
Summa	2,729	1,834	4,563

Under de senaste sexton åren hafva alltså utexaminerats i medeltal för år: 170 lärare och 115 lärarinnor eller tillsammans 285.

En jämförelse mellan behof och tillgång

ställer sig under de tio år, för hvilka fullständiga uppgifter föreligga, sålunda

År.	Det årliga behofvet af nya lärarekrafter.				Det årliga tillskottet af nya lärarekrafter.	Öfverskott(+) eller brist.(—)	
	Nyinträttade tjänster.	Till pensionsstaten öfverflyttade.	Genom döden eller af annan anledning afgångna.	Summa.			
1886	100	71	59	230	317	+	87
1887	123	49	55	227	303	+	76
1888	78	67	67	212	324	+	112
1889	73	69	61	203	300	+	97
1890	101	73	77	251	251	±	0
1891	129	72	67	268	218	—	50
1892	106	84	78	268	190	—	78
1893	112	72	86	270	202	—	68
1894	114	74	65	253	210	—	43
1895	123	67	73	263	244	—	19
Summa	1,059	698	688	2,445	2,559	+	114
Medeltal	106	70	69	245	256	+	11

Såsom af tabellen framgår, har från och med år 1891 det årliga tillskottet af nya lärarekrafter icke motsvarat behofvet. En brist har alltså så småningom uppstått. Denna är emellertid nu synbarligen stadd i aftagande och skulle antagligen redan under förra året hafva varit slut, derest icke kongl. kungörelsen den 1 juni 1894 angående aflönande i vissa fall af vikarie för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsattes att fullgöra sin tjänst, tillkommit och med 1895 års ingång trädte i tillämpning. Enligt denna kungörelse utgår nemligen, under vissa vilkor, statsbidrag till vikarie för sådan ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som på grund af sjukdom åtnjuter tjänstledighet under oafbrutet minst en månad. Bland vilkoren ingår, att vikarien skall vara examinerad, dock så, att, om vederbörande folkskoleinspektör vitsordar, »att examinerad vikarie

ej kunnat erhållas samt att vikarien befunnits duglig», hinder ej möter för statsbidrags erhållande.

Under det att före år 1895 examinerade vikarier endast mera sällan och vid svårare samt längre sjukdomsfall plägade anställas i landsbygdens skolor — oftast sökte man hjälpa sig fram med biträdande lärarinnor eller derigenom att läraren fick på tid utanför de vanliga läseterminerna taga igen den genom hans sjukdom försummade lästiden — måste man nu för statsbidrags åtnjutande söka skaffa examinerad vikarie, derest sådan står att få. Detta har gjort, att lärarebristen framträdtt mera känbar under de två senaste åren och att den gjort sig märkbar särskildt beträffande tillfälliga vikariat vid folkskolan. Gifvet är nemligen, att den från seminariet utexaminerade i främsta rummet söker erhålla ordinarie anställning, i andra rummet tager han emot en extra ordinarie plats och endast i sista rummet ett tillfälligt vikariat. Vid tider af lärarebrist är det därför företrädesvis å vikariatsplatser, som bristen gör sig märkbar.

Under år 1895, det första år, då kongl. kungörelsen den 1 juni 1894 tillämpades, åtnjöto sammanlagdt 212 ordinarie lärare och lärarinnor tjänstledighet på grund af sjukdom*). Då nu tjänstledigheten endast undantagsvis varade så länge som helt läsår, har emellertid för dessa platsers uppehållande icke på långt när behöfts 212 vikarier för hela året. Om en hvar af de på grund af sjukdom tjänstlediga 212 lärarne och lärarinnorna åtnjutit ledighet hela läsåret, skulle — enär statsbidraget till vikarien utgår med 400 kronor för helt läsår — statens bidrag till vikarier under år 1895 utgjort 84,800 kronor. I verkligheten steg detta bidrag till icke fullt hälften af nämnda summa, eller till 42,245 kronor. I medeltal har sålunda tjänstledigheten varat fyra månader, och det antal examinerade lärare och lärarinnor, som behöfts för att uppehålla vikariatsplatserna, utgör alltså enligt ofvan använda beräkningsgrund icke 212, utan 106, hvilken siffra dock något bör höjas, då det icke kan antagas, att tjänstledigheterna för sjukdom fördela sig jemnt på årets särskilda läsmånader.

Om dessa 106 vikarier vid sjukdomsfall läggas till den å tabellen sid. 8 angifna bristen af 19 lärarekrafter för år 1895, blir alltså den sammanlagda bristen för detta år icke mindre än 125.

Att märka är emellertid, att ett öfverskott af examinerade lärare

---

*) I den till årets riksdag aflåtna "berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit" står på grund af tryckfel 242; skall vara 212.

fans från åren 1886—1889, och att sannolikt åtskilliga af dem, som då sökte sig in på andra lefnadsbanor, återvänt till folkskolan, då nu i någon mån ljusare framtid på denna bana stälts i utsigt. Vidare är att märka, att, sedan det behöfliga antalet vikarier en gång blifvit fylldt, hänsyn endast behöfver tagas till det antal, hvarmed tjänstlediga lärare möjligen kan komma att ökas, och detta antal kan ej komma att blifva synnerligen stort och således ej öfva någon väsentligare inverkan på antalet behöfliga lärarekrafter.

Ett faktum är sålunda, att — särskildt om hänsyn tages till det behof, som nu på en gång uppstått i följd af kongl. kungörelsen den 1 juni 1894 — lärarebrist under de senare åren i viss mån förefunnits.

Orsakerna till lärarebristen

äro helt visst att söka i flera samverkande omständigheter. Den förnämsta ligger dock, enligt utskottets förmenande, uti följande förhållande:

Under åren 1886—89 rådde, såsom synes af tabellen å sid. 8, öfverflöd på lärarekrafter. Bekant är ock, att under dessa år ett ganska betydligt antal examinerade lärare och lärarinnor saknade anställning i folkskolan. Af de under våren 1888 utexaminerade 324 lärarne och lärarinnorna hade endast omkring fjerdedelen erhållit löfte om anställning. Somliga måste taga platser som informatorer, renskrifvare o. d., somliga åter fingo nöja sig med småskolelärareplatser, och åtskilliga kastade sig in på andra banor.

Under de ifrågavarande fyra åren tog — enligt uppgift, hemtd från d:r G. Eneströms år 1890 verkställda utredning »Om ålderdomsunderstöd åt lärare och lärarinnor vid småskolor och mindre folkskolor afvensom biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor» — följande antal examinerade folkskolelärare och folkskolelärarinnor anställning vid småskolor, mindre folkskolor eller såsom biträdande vid folkskolor med i allmänhet en lön af 300 à 350 kronor:

År 1886	11
„ 1887	13
„ 1888	25
„ 1889	31
	<hr/>
	Summa 80.

Då alltså utsigt icke fans för alla utexaminerade att vinna anställning vid folkskolan, är gifvet, att antalet inträdessökande vid seminarierna, som i början af 1880-talet varit uppe ända vid en siffra af 800, skulle komma att sjunka ganska väsentligt (år 1887 till 490 och 1890 ända till 319), i följd hvaraf helt naturligt äfven antalet utexaminerade minskades (från 364 år 1882 till 190 år 1892).

När nu med 1890 det förut rådande öfverflödet på lärarekrafter upphörde, ökades emellertid å nyo af sig sjelft de inträdessökandes antal och dermed äfven de vid seminarierna intagnas (år 1890 mottogos endast 239 nya elever, år 1892 deremot 296 och år 1895 ända till 372). Detta har i sin ordning haft till följd, att de utexaminerades antal stigit från 190 år 1892 till 265 år 1896. Innevarande år torde komma att utexamineras omkring 300, enär antalet elever i fjerde klassen för närvarande utgör 306. Och ett antal af omkring 300 årligen utexaminerade lärare torde vara nog för att fylla behofvet.

Motionären har emellertid framdragit en annan orsak till lärarebristen. Han har trott sig finna, att densamma har sin grund »i den stora svårighet, som förefinnes att erhålla inträde vid de enda undervisningsanstalter, nemligen våra folkskolelärareseminarier, hvilka meddela den undervisning och de examensbetyg, som gifva kompetens till sökande af folkskolelärarebefattning». Han stöder sig i detta hänseende på det sakförhållandet, att af 752 personer, som år 1895 sökte inträde vid rikets seminarier, endast 372 kunde vinna inträde, och att under år 1896 af 793 inträdessökande endast 304 (skall vara 332) mottogos.

Härvid måste utskottet först och främst anmärka, att de anförda siffrorna icke utgöra något för de senare åren särskildt utmärkande, utan har det så godt som i alla tider varit så, att endast omkring hälften af de inträdessökande kunnat mottagas. Följande tabell lemnar härom upplysning:

År	Inträdes- sökande	Deraf intagna
1882.....	826	433
1883.....	738	420
1884.....	757	379
1885.....	742	391
1886.....	507	323
1887.....	490	292
1888.....	393	260
1889.....	323	223
1890.....	319	239
1891.....	358	261
1892.....	473	296
1893.....	566	347
1894.....	685	357
1895.....	752	372
1896.....	793	332
Summa	8,722	4,925
Medeltal	581	328

Under de femton åren 1882—96 hafva alltså i medeltal 581 årligen sökt inträde, men endast 328 eller något öfver hälften årligen mottagits. Orsakerna till att de inträdessökandes antal så högst väsentligt varierat (826 år 1882, men endast 319 år 1890) har utskottet redan sökt påvisa. Anledningen åter dertill, att — såsom af ofvanstående tabell framgår — stundom mera än hälften af de inträdessökande afvisats, är i främsta rummet beroende på den omständigheten, att vid seminarierna åtskilliga kunskapsfordringar samt andra kompetensvilkor äro föreskrifna för inträde. I den inträdespröfning, som med anledning häraf eger rum, plägar årligen ett stort antal underkännas på grund af bristande kunskaper. De af dessa underkända, som hafva verkligt allvar med sin åstundan att egna sig åt folkskolelärarebanan, söka förkofra sig och komma så igen ett annat år samt kunna på detta sätt flera år å rad komma att inräknas i de inträdessökandes antal.

Motionären deremot anser sig hafva grundad anledning antaga, att bristande tillgång på lärarekrafter vid seminarierna samt brist på

lokaler af tillräcklig storlek varit hufvudorsaken till att så många inträdes-sökande blifvit afvisade.

Utskottet har funnit sig böra anställa en undersökning, huru härmed i verkligheten förhåller sig. Från samtliga seminarier hafva i detta afseende inforrats följande uppgifter för de två senaste åren:

1) Huru många lärjungar kunna på grund af lokala förhållanden mottagas i första klassen?

2) Antal inträdessökande.

3) Deraf mottagna.

4) Vägrade inträde på grund af:

a) att de underkänts i inträdesexamen;

b) bristande plats.

(Antalet af annan anledning vägrade inträde är med stöd af dessa uppgifter lätt att uträkna.)

Förhållandet mellan antalet inträdessökande samt antalet mottagna och af olika anledningar vägrade inträde ställer sig vid de olika seminarierna sålunda:

De manliga seminarierna.

	1 8 9 5					1 8 9 6				
	Inträdes-sökande	Deraf mottagna	Vägrade inträde på grund af			Inträdes-sökande	Deraf mottagna	Vägrade inträde på grund af		
			bristande kun-skaper	bri-stande plats	annan anled-ning			bristande kun-skaper	bri-stande plats	annan anled-ning
Upsala	58	30	28	—	—	61	33	28	—	—
Linköping	60	30	30	—	—	59	28	31	—	—
Vexjö	42	22	16	—	4	59	28	26	—	5
Lund	58	34	9	—	15	74	31	29	2	12
Göteborg	82	31	37	14	—	78	28	33	17	—
Karlstad	62	29	20	—	13	69	28	30	—	11
Hernösand	43	30	8	—	5	45	25	11	—	9
Summa	405	206	148	14	37	445	201	188	19	37

De qvinliga seminarierna.

	1 8 9 5					1 8 9 6				
	Inträdes- sökande	Deraf mottagna	Vägrade inträde på grund af			Inträdes- sökande	Deraf mottagna	Vägrade inträde på grund af		
			bristande kun- skaper	bri- stande plats	annan anled- ning			bristande kun- skaper	bri- stande plats	annan anled- ning
Stockholm	62	29	23	10	—	65	27	23	15	—
Kalmar	111	42	28	33	8	99	26	37	28	8
Skara	85	38	12	35	—	82	25	17	40	—
Falun	43	21	21	1	—	55	22	29	4	—
Umeå	46	36	10	—	—	47	31	16	—	—
Summa	347	166	94	79	8	348	131	122	87	8

Man finner här af, att det egentligen endast är vid ett manligt (Göteborgs) samt tre qvinliga (Stockholms, Kalmar och Skara) seminarier, som inträdessökande måst afvisas på grund af bristande plats. Antalet i inträdeseexamen underkända är icke blott vid de manliga, utan äfven vid de qvinliga seminarierna ojemförligt större, än det antal, som måst afvisas på grund af bristande plats.

Med den utgångspunkt, motionären valt, är ganska förklarligt, att han såsom medel för

lärarebristens afhjelpande

anser det vara af vigt »att skyndsamt beredas ökade tillfällen till undervisning för dem, som vilja egna sig åt folkskolelärarekallet».

Med afseende på detta förslag måste man först och främst taga under ompröfning, huruvida med hänsyn till antalet *kompetenta* inträdessökande dylika ökade tillfällen äro behöfliga. Af det föregående framgår visserligen, att särskildt vid fyra seminarier icke alla i inträdeseexamen godkända kunnat mottagas. Men om vid andra seminarier skulle finnas godt om utrymme, bör naturligtvis hänsyn härtill tagas vid afgörandet af föreliggande fråga.

Då af de nyintagna åtskilliga genast gå till någon högre klass, under det å andra sidan lärjungeantalet i första klassen ökas med kvarsittarne derstädes, måste man för att få en exakt jemförelse sammanställa antalet platser i första klassen med det faktiska antalet lärjungar i nämnda klass. En dylik sammanställning gifver följande resultat:

De manliga seminarierna.

	1 8 9 5			1 8 9 6		
	Kunna mottagas i I klass.	Lärjungar i I klass.	Vägrade inträde på grund af bristande plats.	Kunna mottagas i I klass.	Lärjungar i I klass.	Vägrade inträde på grund af bristande plats.
Upsala	23	19	—	23	20	—
Linköping	24	25	—	24	24	—
Vexjö	30	22	—	30	25	—
Lund	30	30	—	30	30	2
Göteborg	30	28	14	30	28	17
Karlstad	26	26	—	26	26	—
Hernösand	24	18	—	24	19	—
Summa	187	168	14	187	172	19
		182			191	

De kvinnliga seminarierna.

	1 8 9 5			1 8 9 6		
	Kunna mottagas i I klass.	Lärjungar i I klass.	Vägrade inträde på grund af bristande plats.	Kunna mottagas i I klass.	Lärjungar i I klass.	Vägrade inträde på grund af bristande plats.
Stockholm	32	25	10	32	25	15
Kalmar	35	30	33	35	26	28
Skara	30	28	35	30	25	40
Falun	20	18	1	20	20	4
Umeå	26	26	—	26	26	—
Summa	143	127	79	143	122	87
		206			209	

De manliga seminarierna kunna, såsom häraf synes, mottaga ungefär det antal lärjungar, som godkännes i inträdesexamen. En utvidgning af dessa seminarier är sålunda obehöflig ur den af motionären framdragna synpunkten och skulle ej i nämnvärd grad afhjelpa de af motionären påpekade olägenheterna.

Vid de qvinliga seminarierna godkännas deremot i inträdesexamen ett 80-tal, som ej varda mottagna. För ett 20-tal af dessa synes det vara möjligt att bereda utrymme vid de nuvarande seminarierna, men för att alla de godkända skulle få utbildning, blefve det nödigt att upprätta ytterligare två qvinliga seminarier.

Innan ett sådant steg tages, måste man emellertid göra klart för sig,

huruvida statens intressen fordra upprättandet af flera seminarier.

Ensamt den omständigheten, att flera unga kvinnor vilja egna sig åt lärarinnebanan, än som kunna mottagas vid de nuvarande seminarierna, utgör nemligen ej någon giltig anledning för staten att upprätta flera seminarier. Staten måste å ena sidan tillse, att det förefintliga behovet af lärarekrafter kan fyllas, men å andra sidan har staten ock en viss skyldighet att ej locka flera in på denna bana, än som kunna få sin utkomst af densamma.

Såsom af det föregående framgår, kunna de nuvarande 12 seminarierna årligen mottaga omkring 330 nya elever. Om dessa äro så kvalificerade, att de år efter år kunna uppflyttas i högre klass och sålunda efter fyra års vistelse vid seminariet kunna utgå som folkskollärare — ett önskningsmål, som man borde söka närma sig — så skulle alltså årligen omkring 330 elever kunna utexamineras (afgång genom döden eller annan tillfällig anledning torde kunna anses ersatt genom att årligen en och annan vinner inträde i högre klass).

Men nämnda antal — 330 — är mera, än som årligen synes vara behöfligt under nuvarande omständigheter. Af tabellen å sid. 8 framgår, att det högsta antal nya lärarekrafter, som något år behöfts, varit 270. Om härtill lägges en förhöjning i antalet behöfliga vikarier af 20, så kommer man ändå icke upp till siffran 300.

Nu är det sant, att för närvarande upptagas en mängd platser vid seminarierna af sådana, som icke synas hafva förutsättningar för att på normal tid genomgå kursen. Men härutinnan kan måhända en förbättring komma att inträda, särskildt om det af Riksdagen ifrågasatta andra ålderstillägget blir en verklighet och sålunda lärarebanan

göres mera eftersökt. Under alla omständigheter är att antaga, att på grund af det nuvarande lärjungeantalet i de olika klasserna (i IV kl. 306, i III kl. 290 och i II kl. 309) under de närmaste åren omkring 300 årligen skola komma att utexamineras.

Något behof från statens sida synes alltså ej föreligga att nu utvidga de befintliga seminarierna eller inrätta nya. Åtminstone är skäl att dröja någon tid för att se, om icke lärarebristen af sig själf upphör, sedan det förefintliga behofvet af vikarier blifvit fylldt.

Slutligen har motionären ifrågasatt en nedsättning i

stipendieanslaget

från 75,000 till 50,000 kronor årligen — detta under förutsättning att större svårigheter skulle möta att till seminariernas utvidgning erhålla erforderliga anslag.

Utskottet har med anledning häraf framställt till seminarierektorerne, som bäst äro i tillfälle att bedöma denna sak, följande spörsmål: »Kan enligt rektorsembetets åsigt stipendieanslaget utan skada minskas, på sätt motionären ifrågasatt?» Härå hafva ingått följande svar, hvilka utskottet finner sig böra återgifva i deras helhet:

De manliga seminarierna.

Upsala: Omöjligt, sådant skulle öka lärarebristen, enär nästan alla elever här äro fattigmans barn.

Linköping: Antagligen kommer antalet af inträdessökande att något minskas (om stipendieanslaget nedsättes).

Vexjö: Enligt undertecknads åsigt kan stipendieanslaget icke utan skada minskas på sätt motionären ifrågasatt. Denna åsigt anhåller jag att få något utförligare motivera.

En blick på de bifogade tabellerna gifver vid handen, att såväl beträffande Vexjö seminarium som samtliga seminarier i riket antalet af inträdessökande och af mottagna elever samt af utexaminerade stå i närmaste samband med hvarandra. Orsakerna till elevantalets minskning i midten på 1880-talet torde vara flera. En är den ekonomiska ställningen i landet, hvilken på de motsvarande tiderna äfven åstadkom betydlig sänkning i de allmänna läroverkens lärjungeantal. Men den orsak,

som jag vill tillskrifva ännu större verkan, är tillgången på lärarekrafter i folkskolorna. I början af 1880-talet rådde brist på lärare, och då strömmade elever till seminarierna. På midten af samma årtionde var bristen fylld, och många utgående elever fingo vänta på anställning. I tidningarna ordades om öfverfyllnad på lärarebanan, och så afskräcktes eljest hågade personer från att söka inträde vid seminarierna. Nu har brist på lärare åter visat sig, och nu hafva elever åter i större antal kommit till seminarierna. Likväl anser jag icke troligt, att elevantalet kommer att stiga till den höjd, som det uppnådde i förra hälften af 1880-talet, dels emedan 1886 års seminariestadga har satt en gräns för öfverfyllnaden af klasserna genom föreskriften att icke större antal elever må mottagas än behörig hänsyn till elevernas helsa och ordentliga undervisning medgifver, dels emedan lärarebanan kanske icke är så lockande som förr.

Icke dess mindre anser jag seminarierna vara i stånd att förse landet med de behöfliga lärarekrafterna, blott sådana åtgärder vidtagas, att de årligen kunna utexaminera ungefär fjerdedelen af sitt elevantal. Tabellen II* utvisar, att detta redan i det närmaste sker vid de kvinliga seminarierna, men att ännu mycket fattas vid de manliga. Af tabellen I synes, att vid Vexjö seminarium knappt två tredjedelar af de elever, som mottagits i första klassen, på fyra år gått fram till afgangsexamen, utan återstoden antingen lemnat seminariet utan examen eller måst sitta qvar ett år i en eller annan klass. Af jämförelse mellan elevantal och antal utexaminerade, tab. II, framgår, att samma förhållande egt rum vid öfriga seminarier, isynnerhet de manliga. Elevmaterialet har således delvis varit olämpligt. Oaktadt hälften och derutöfver af de inträdessökande visats tillbaka, hafva icke alla mottagna haft den utrustning, att de utan hinder kunnat passera klasserna. Den korta inträdespröfningen förmår ju ej mer än att konstatera det tillfälliga beherskandet af inträdeskursen.

Hvarför söker då icke ett större antal med begåfning och håg för lärarekallet utrustade personer inträde vid seminarierna? Begåfvade och bemedlade personer vända sig i allmänhet icke till seminarierna, när utsigterna på andra banor än folkskolelärarebanan äro mera lockande. Obemedlade personer hindras att söka inträde vid seminarierna genom svårigheterna att bereda sig underhåll under kursen. Funnes utvägar för obemedlade men begåfvade personer att fullborda seminariekursen utan större svårighet för penningars anskaffande och utan någon synnerlig skuldsättning, så skulle utan tvifvel ett större antal sådana söka inträde, och de årligen utexaminerade elevernas antal kunna bringas till närmare öfverensstämmelse med de intagnas.

De nuvarande stipendierna för seminarieelever behöfva därför ökas; en minskning skulle verka minskning i de inträdessökandes antal och säkert en försämring af deras beskaffenhet och derigenom en minskning i de utexaminerades antal. I Frankrike bekostas hela underhållet för seminarieeleverna af staten under tre år, i Österrike har fjerdedelen af seminarieeleverna understöd af allmänna medel, som motsvarar hela underhållskostnaden, och hälften understöd motsvarande halfva kostnaden, och i Tyskland hafva seminarieeleverna fri bostad och understöd till betalande af de billiga kostpenningarna (150—200 mark om året). De understöd, som staten lemnar åt våra seminarieelever, få ej öfverstiga 150 kronor om året, men uppnå i allmänhet ej 100

* Enligt tabellerna utexaminerades år 1896 vid de kvinliga seminarierna 23 procent af lärjungeantalet men vid de manliga endast 21,8 procent. Af vid Vexjö seminarium år 1892 i första klassen mottagna 17 elever utexaminerades fyra år derefter endast 10.

kronor förr än sista året. Också är det sällan en elev går ut med mindre skuldbörda än 1,000—1,500 kronor. Folkskolelärarecorpsets hela ställning skulle röna väsentlig förbättring, om lärarne i allmänhet kunde börja sin bana utan skuld. Och seminarierna skulle bli i stånd att utan någon större ökning i elevantalet årligen utexaminera betydligt högre antal lärare än nu, om genom förbättring af stipendierna ett större antal begåfvade personer sattes i tillfälle att genomgå dem.

Om 300 lärare och lärarinnor årligen utexamineras, något som ej skett sedan år 1889, torde det vara fullt sörjdt för landets behof. Alla seminarierna äro ordnade så, att 100 elever utan olägenhet kunna mottagas. Kunna de så utexaminera omkring 25 elever om året hvardera, så torde lärarebehofvet årligen kunna fyllas. En åtgärd, som skulle medföra god verkan i denna rigtning, vore att med hvarje seminarium förena 50—75 stipendier å 200 kronor om året, att utdelas till begåfvade och obemedlade lärjungar i de tre högre klasserna, och ett vexlande antal till lägre belopp att efter behof utdelas i alla klasser. Då mitt föregående resonement företrädesvis gäller de manliga seminarierna, och så många stipendier ej torde behöfva förenas med de qvinliga, torde det nu utgående stipendieanslaget blott behöfva fördubblas.

Lund: Då eleverna vid härvarande seminarium i allmänhet befunnits obemedlade — af de för löpande termin inskrifna 130 eleverna hafva 121 för erhållande af stipendium företett intyg om medellöshet — och lefnadsomkostnaderna härstädes äro rätt höga, kan befaras, att en nedsättning för vederbörande elever i stipendieanslaget skulle medföra en nedsättning i antalet inträdessökande dervid.

Göteborg: Att samtidigt öka elevantalet och minska stipendieanslaget är ej att tillråda.

Karlstad: Omöjlig, derigenom skulle antalet inträdessökande högst betydligt minskas. Här i Karlstad äro omkring 90 procent af eleverna i behof af stipendium. Visserligen äro, flertalet elever söner af hemmansegare, men fädernas hemmansdelar föda i allmänhet 1 häst och 3 à 6 kor.

Hernösand: Stipendieanslaget kan icke utan skada minskas. Skall någon förändring i den af motionären antydda rigtningen vidtagas, så synes hela anslaget indragning vara att föredraga framför dess nedsättning. Om det minskas, blifva beloppen till de särskilda eleverna för små för att kunna anses utgöra ett verkligt understöd.

De qvinliga seminarierna.

Stockholm: Nej; men författningen borde ändras, så att det synnerligen välbetänkta anslaget icke, såsom nu är fallet, *måste delas i allt för små smulor*, utan kunde delas ut i större belopp.

Kalmar: Ja, särskildt med hänsyn till föreskriften i kongl. brefvet ²/₄ 1864, att till stipendium ej får föreslås högre belopp än 150 kronor årligen, och då de qvinliga seminarierna till en god del rekryteras ur de burgnare samhällsklasserna.

Skara: Nej.

Falun: Nej. Om stipendierna skola kunna blifva till någon verklig hjälp, synas de mig böra bibehållas vid de nu vanliga beloppen (vid detta seminarium mellan 65—20 kronor i terminen). Så godt som alla de elever, som här erhålla stipendium, hafva presterat betyg om medellöshet eller mindre bemedlad ställning. Af de 21 år 1895 till elever antagna inträdessökande hafva 10 inlemnadt betyg om medellöshet, 3 om mindre bemedlad ställning, och af de 22 år 1896 till elever antagna hafva 11 lemnadt betyg om medellöshet och 5 om mindre bemedlad ställning. Motionärens påstående, att "bland det stora antalet inträdessökande de medellösa nog icke utgöra någon betydande del", torde alltså icke riktigt stämma med verkliga förhållandet, åtminstone icke här vid seminariet. Det kan väl icke heller vara meningen att för framtiden vid antagandet af elever göra någon skilnad mellan medellösa och bemedlade, så att de senare skulle hafva något slags företräde.

Om man således icke vill från seminarierna utestänga en hel mängd elever af ringare vilkor, som i följd af verklig begåfning och lust för lärarekallet egna sig deråt, och som ofta nog torde blifva de mest dugande lärarekrafterna, tror jag, att man får akta sig för att i väsentlig mån nedsätta det hittills utgående anslaget till stipendier åt behöfvande seminarieelever.

Umeå: Ingalunda; en minskning af stipendieanslaget skulle här väsentligen bidraga till minskning af elevantalet.

Det är alltså endast *en* rektor, som kunnat vara med om stipendieanslagets minskning. Utskottet tror ock, att denna åtgärd icke under några förhållanden bör tillgripas, utan anser fast hellre, att det kunde vara skäl att taga i öfvervägande, om icke genom utdelandet af ett antal stipendier, större till beloppet än de nuvarande, begåfvade och för lärarekallet rikt utrustade unga män och kvinnor kunde, ehuru medellösa, dragas in på folkskolelärarebanan och derigenom den förut såsom önskvärd framhållna liffigare omsättningen vid seminarierna främjas. Detta vore ett för staten billigare och sannolikt verksammare medel att motverka lärarebrist än att inrätta nya seminarier.

Sammanfattning.

Resultatet af den af utskottet sålunda förebragta utredningen blir följande:

Lärarebrist har under de senare åren i viss mån förefunnits. Denna brist var störst 1892 och skulle antagligen hafva upphört redan under fjoråret, derest icke från och med 1895 statsbidrag beviljats för vika-

rie åt sjuk lärare. Genom sistnämnda åtgärd har på en gång uppstått ett behof af något mera än 100 examinerade vikarier. Sedan detta behof fylts, är utsigt, att lärarebristen af sig sjelft skall upphöra, helst om verkligen så många för lärarekallet lämpliga lärjungar intagas vid seminarierna, att omkring 300 lärare och lärarinnor årligen kunna utexamineras — något hvarför lokala hinder ej möter från de nuvarande seminariernas sida.

Då sålunda alla tecken antyda, att bristen blott är tillfällig och på väg att upphöra, och då slutligen, om lärarebristen mot förmodan skulle få en mera stadigvarande natur, det ganska säkert kan antagas, att Kongl. Maj:t skall utan någon särskild skrifvelse från Riksdagens sida vidtaga sådana åtgärder, att folkskoleundervisningen kan behörigen upprätthållas med examinerade lärarekrafter, finner sig utskottet böra hemställa,

att motionen ej må föranleda till någon kam-
marens åtgärd.

Stockholm den 7 maj 1897.

På utskottets vägnar:

EMIL HAMMARLUND.